Gintautas Zabiela

TELŠIŲ RAJONO ARCHEOLOGIJOS PAMINKLAI

Telšių rajono archeologijos paminklais pradėta domėtis XIX a. Pirmas žinias apie juos randame Ambraziejaus Pranciškaus Kašarausko (Kosarzevskio, 1821-1882) "Litvanicoje" (Respublikinės bibliotekos rankraščių skyrius, F. 24-15). Iki mūsų dienų apie rajono archeologijos paminklus susikaupė gana daug duomenų. Ne visada jie yra tikslūs. 1948, 1964 bei 1976 m. ekspedicijos žvalgė tik atskiras paminklų grupes. 1986 m. MMT pirmą kartą žvalgė visus žinomus Telšių rajono archeologijos paminklus.

Apžiūrėti 268 objektai, iš kurių tikrai archeologiniai yra 165 (61,5 %). Likusieji - tai 60 kaimo kapinaičių (iš jų 18 siūloma išbraukti iš archeologijos paminklų sąrašų), 35 kiti įvairūs objektai, 8 natūralūs akmenys. 45 archeologiniai objektai pasirodė esą pasikartojantys arba niekada nebuvę.

Rajone žinoma 16 piliakalnių (iš jų 1 sunaikintas), 8 piliakalnių papėdžių gyvenvietės, 7 neįtvirtintos gyvenvietės (3 sunaikintos), 41 akmens amžiaus gyvenvietė (3 sunaikintos, 1 nelokalizuota), 9 pilkapynai (6 sunaikinti), 46 kapinynai (8 sunaikinti, 8 nelokalizuoti), 3 senamiesčių kultūriniai sluoksniai, 11 lobių vietų, 6 alkakalniai ir kt.

Lokalizuoti Kveilių (Ruišėnų), Nakrošiškių, Pagudonės, Patumšalių, Patumšių, Skrandėnų, Staurylų, Varnių, Vembūtų II kapinynai, surasti nauji Muitaičių, Pakapių, Vabalių kapinynai, datuojami m.e. II tūkstantmečio viduriu. Kegų kaime rastas m.e. pirmųjų amžių pilkapynas: išliko du kaimo kapinaičių apardyti 10-15 m skersmens ir 1-1,5 m aukščio sampilai, trečias čia buvęs sunaikintas prieš keliolika metų.

Į paminklų sąrašą pasiūlyta įrašyti Sebų Pilalę, esančia 150 m į ŠR nuo Virvytės kairiojo kranto, 150 m į P nuo kelio Žarėnai-Luokė. 60x35 m dy-

džio R-V kryptimi pailgoje aikštelėje kultūrinis sluoksnis sunaikintas ariant. Lėkštesnis tapo ir piliakalnio P šlaitas, o Š šlaitas išliko status, siekia 12 m aukščio. Jo P ir V papėdėse yra apie 6 ha dydžio gyvenvietė su daugiau kaip 25 cm storio kultūriniu sluoksniu. Piliakalnis, atrodo, buvo naudojamas m.e. II tūkstanmečio pradžioje (1253 m. minima Žąsūgala).

Didelės gyvenvietės yra prie žinomų piliakalnių: Buišų (7 ha), Džiuginėnų (6,5 ha), Pagirgždūčio Pilalės (6 ha), Paplienijos (6,5 ha), Šatrijos (15 ha), Surastos Panakačio (m.e. I tūkstantmečio antroji pusė) bei Varnių (I tūkstantmetis pr.m.e. bei viduramžiai) neįtvirtintos gyvenvietės. Konstatuota, kad V. Valatkos surasta Janapolės neįtvirtinta gyvenvietė per 11 metų ariant visiškai sunaikinta. Karjeras sunaikino ir Vinteliškės neįtvirtintą gyvenvietę, kurioje rasta m.e. II tūkstantmečio pradžios keramikos, žalvarinė apyrankė. Pastaroji gyvenvietė yra 1,4 km į PR nuo Paplienijos piliakalnio. F. Pokrovskio minimi 2 varstų ilgio pylimai yra XVI-XVIII a. Skirmantiškės dvaro tvenkinių užtvankos. Dvarvietėje, kartais vadinamoje piliakalniu, išlikęs iki 80 cm storio kultūrinis sluoksnis su keramika, koklių fragmentais, statybinėmis detalėmis.

Biržulio ežero regione žvalgytos ist.m.k. A. Butrimo surastos 42 akmens ir žalvario amžių gyvenvietės.

Ekspedicija surinko duomenis apie 45 naujus archeologijos paminklus, iš kurių 30 siūloma įrašyti į paminklų sąrašus, likusiuose būtina atlikti žvalgomuosius kasinėjimus.

Vladas Žulkus

RADINIAI PLATELIŲ APYLINKĖSE IR EŽERE

1986 ir 1987 m. LTSR paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos Klaipėdos skyrius ir PRPI žvalgė Platelių ežero (Plungės raj.) V pakrantę ir ežero dugną.